

Ocordens.

Harderwijk.

Septentrio.

Hotel Baars en bewoners

De ligging van Harderwijk

Mijn Huszár van De Stijl

Vittepraetje

Meridies

inhoud

Van de redactie (Ed van der Heijden).....	2
Plannen voor het nieuwe seizoen (Matty Moggré).....	3
Felicities voor het Stedsmuseum en de Iris	4
Prikbord	4
Open Monumentendag: De Vischmarkt terug in de tijd	4
Agenda	5
Care en Cure in de Middeleeuwen (Catrien Santing)	5
Hotel Baars en bewoners in de loop der eeuwen (Lex Schuijl). 6	
Harderwielers en/of Hierders (67) Familie Baars (Renate Uittien) . 8	
De ligging van Harderwijk (Dick Bouman)	10
Louise (Lou) Marie Elisabeth Lamour (Niek de Jong)	13
Mijn Huszár van De Stijl (Sjarel Ex).....	14
Verveling... (Wim Buitenhuis)	18
Van alles wat ver-EEUW-igd (73) (Gijsje Verwijs-ten Hove)	20
Visserijberichten 1895 (24) (Karel Chr. Uittien)	22

Van de redactie

De vakantie is nog niet helemaal achter de rug, maar de redactie van het Vittepraetje is al weer druk met de inhoud van het volgende nummer. We hebben deze keer wat minder lange artikelen en daarmee meer variatie in de inhoud. Daar zijn we blij mee. Lex Schuijl heeft een artikel geschreven over Hotel Baars, dat al meer dan 140 jaar op de bekende plaats op de hoek Smeepoortstraat/Kerkplein is gesitueerd. Het blijkt dat het gebouw op deze plaats niet altijd hotel is geweest, maar dat het ook onderdak heeft geboden aan andere dienst- en zorgverlenende instanties. Het artikel is door Renate Uittien uitgebreid met een genealogie van de familie Baars, aflevering 67 in de serie Harderwielers en/of Hierders.

Een interessant artikel over de ligging van Harderwijk is geschreven door Dick Bouman. Hij stelt de vraag: Waarom ligt Harderwijk op de plaats waar het ligt en niet noordelijker of zuidelijker?

Zoals u waarschijnlijk weet is er in het Stedsmuseum een tentoonstelling over de werken van Hierdenaar Vilmos Huszár, een van de oprichters van De Stijl, een kunststroming, die 100 jaar geleden is opgericht. Wij hebben de tekst, die door Sjarel Ex, directeur van Museum Boijmans Van Beuningen, is uitgesproken opgenomen als artikel in dit Vittepraetje.

Niek de Jong schrijft een kort artikel over Louise Lamour, de dochter van een officier van het Koloniale Werfdepot.

In oktober 1917 verschijnt er een artikel van een Belgische geïnterneerde militair in het blad 'Vrij België'; het geeft een inzicht in de onzekerheid en verveling waar de geïnterneerden mee te kampen hadden. Wim Buitenhuis heeft dit uit de vergetelheid gehaald. Het woord van de voorzitter bevat een groot aantal activiteiten, die het komende jaar op stapel staan. De Agenda begint met de Open Monumentendagen op 9 en 10 september aanstaande. Vooral op en rond de Vischmarkt is veel te doen.

De actuele zaken uit Harderwijk van 100 jaar geleden vindt u ook weer in deze uitgave. De oorlogsjaren beginnen hun tol te vragen, de voedselvoorziening gaat steeds meer problemen opleveren en er werden gemeenteraadsverkiezingen gehouden. Tenslotte kunt u lezen over de Visserijberichten uit 1895. De afsluiting van de Zuiderzee en de gedeeltelijke drooglegging daarvan waren hot items in die dagen.

De redactie wenst u veel leesplezier en hoort graag uw reactie.

Ed van der Heijden

BESTUUR
Voorzitter
Matty Moggré
voorzitter@herderewich.nl
tel: 0341-417460
Secretaris
John Wetzels
secretaris@herderewich.nl
Penningmeester
Karel Kok
penningmeester@herderewich.nl
Leden:
Leen Karssen
bibliotheek@herderewich.nl
Martijn Pijnenburg

REDACTIE
Hoofdredacteur
Ed van der Heijden
redactie@herderewich.nl
Eindredacteur
Gijsje Verwijs-ten Hove
Redacteur
Lex Schuijl

VERSPREIDINGSTEAM:
Wim Buitenhuis
jowi34@solcon.nl
tel: 0341-412735
Ben Companjen
Karel Chr. Uittien

LEDENADMINISTRATIE
Karel Kok
penningmeester@herderewich.nl
tel: 06-19957923

WERKGROEPEN:
Archeologie:
Jeroen Dielemans
archeologie@herderewich.nl
Commissie Naamgeving:
Niek de Jong
Monumentencommissie:
Piet Stellingwerf
Genealogie:
Renate Uittien-Jacobs
genealogie@herderewich.nl
Kroniek van Harderwijk:
Wietse Hummel
Hierden:
Evert Jacobs
hierden@herderewich.nl
Ornamenten Kunstwacht:
Karel Chr. Uittien
Coördinator vrijwilligers Vischpoort:
vacant
Webmaster:
Otto Büttner
webmaster@herderewich.nl

BEZOEKADRES:
Vischpoort, ingang Schapenhoek 9,
Harderwijk
Huismeester Vischpoort:
Karel Kok
huismeester@herderewich.nl
tel: 06-19957923
Wim Petersen
Leden en niet-leden kunnen de Vischpoort
huren voor het vieren van een feestje
o.i.d. Informatie bij de huismeester.

CONTACT
www.herderewich.nl

VITTEPRAETJE
Kwartalblad van de
Oudheidkundige Vereniging
HERDEREWICH
Postbus 210
3840 AE Harderwijk
redactie@herderewich.nl
www.herderewich.nl
IBAN NL93 INGB 0003 0361 92

Sluiting aanleveren kopij voor het
volgende Vittepraetje is 27 oktober 2017

OPMAAK, DRUK
gewoonton
www.gewoonton.nl

Afbeelding op voorblad:
Stadsplattegrond van Harderwijk van
Jacob van Deventer uit circa 1580
(collectie Stedsmuseum)

Plannen voor het nieuwe seizoen

In september start een nieuw 'activiteitenjaar'. Er staan heel wat activiteiten in de steigers, ik zal er iets over vertellen.

1. De eerste zaterdag in september is het gerenoveerde Stedshuis geopend. Ook het Streekarchief heeft een gedaantewisseling ondergaan. Wanneer ik dit schrijf is het nog niet zeker of de archiefstukken voor de opening geplaatst kunnen worden, vanwege nog te vochtige lucht. Als u dit leest heeft u misschien al een kijkje genomen en weet u de stand van zaken. Samen met het Streekarchief en het Stedsmuseum werken we aan een Historisch Kenniscentrum. Als alles volgens plan verloopt, zal er in de hal van het Stedshuis (Stadshal) een "historische hoek" ingericht zijn. Bij het Streekarchief komt dan het Historisch Kenniscentrum. Er wordt onder leiding van Leen Karssen hard gewerkt aan het in kaart brengen van de bibliotheek van het Stedsmuseum. Samen met de bibliotheek van Herderewich zullen deze boeken naar dit centrum verhuizen.
2. De plannen voor de verbouwing van het Oude Raadhuis aan de Markt vorderen. Het zijn nog plannen, maar er is gewerkt aan een vergunningsaanvraag. Mogelijk gaat Paul Lohmeijer van de gemeente in september een toelichting geven op die aanvraag. Een datum daarvoor is op dit moment nog niet bekend, maar let op de krant, op de website van de gemeente en op onze website!
3. We verwachten ook dat de klankbordgroep Stille Wei na de zomer bij elkaar komt. Let op de krant en op de site van de gemeente.
4. De opbouw van de Dwangburcht of zeetoren is voor ons nog een groot vraagteken. De fundering van de toren is te zien, maar hij ligt er verdrietig bij. Er wordt aan gewerkt, wordt gezegd. Daar vertrouwen we dan maar op. We blijven het volgen.
5. In samenwerking met de Gelderse Academie zijn er vier lezingen (in academische termen: hoorcolleges) georganiseerd rondom het thema Gezondheidszorg op de Noord-Veluwe. De wortels van de huidige ziekenzorg en zorgorganisaties liggen immers in het verleden? Zo zijn we samen tot vier thema's gekomen:
 - Zorg in de oudheid.
 - De ontwikkeling van de zorg op de Noord-Veluwe vanaf 1850-1970.
 - De ontwikkelingen in de zorg de laatste 25 jaar met haar fusies en marktwerking.
 - De zorg in de toekomst, tot 2050.Alle lezingen vinden plaats in de Catharinakapel. We raden aan om je aan te melden.
6. De coöperatie Erfgoed Gelderland organiseert volgend jaar weer een festival: Gelderland-grensland. Het festival loopt van half mei tot half juli. Samen met de historische verenigingen van Ermelo, Putten, Nijkerk, Hoevelaken en Barneveld wil Herderewich hieraan meedoen. Erfgoed Gelderland heeft vier rode draden benoemd, één daarvan is: grenzen in het landschap. De verenigingen kozen voor dit thema. We ontwikkelen met elkaar een route/routes met verhalen langs de grenzen. De uitwerking van de routes is in volle gang. Meer hierover in een volgend blad.
7. Voor ons sluit dit thema mooi aan bij 100 jaar Zuiderzeewet. De fysieke grens: de zee, veranderde immers na 1918. De provincie Flevoland viert volgend jaar: "100 jaar Zuiderzeewet" en pakt daarmee groots uit. Dat is te begrijpen, Flevoland dankt haar bestaan aan het besluit om de Afsluitdijk te bouwen en de Zuiderzee in te polderen. De provincie Flevoland heeft de aangrenzende Zuiderzeesteden gevraagd mee te doen. De gemeente Harderwijk heeft hier positief op gereageerd, maar met haar eigen verhaal: het verhaal van Eibert den Herder. Eibert den Herder heeft zich te vuur en te zwaard verzet tegen de afsluiting van de Zuiderzee en tegen de inpoldering. Het kostte Harderwijk immers een bron van inkomsten: de vis.
8. Het Stedsmuseum geeft de aftrap in oktober, november, met een expositie (op de begane grond, vrij toegankelijk) over de werken van Eibert den Herder.

We staan open voor meer en nieuwe ideeën. Kortom, we hopen elkaar vaak te ontmoeten het komende seizoen. We rekenen met al die activiteiten natuurlijk op onze leden!

Tot ziens, Matty Moggré

prikkbord

"Van Zuiderzee naar meer" luidt de titel van het festival waarmee 100 jaar Zuiderzeewet wordt herdacht / gevierd. Op 14 juni 1918 ging ook de Eerste Kamer akkoord met deze wet en kon met de afsluiting van de Zuiderzee worden begonnen. 14 juni wordt in de provincie Flevoland een feestdag.

Onze burens

Herderewich ontvangt de kwartaaluitgaven van de naburige historische verenigingen. Wanneer u er belangstelling voor heeft, geef dan even een telefoontje naar de secretaris. We lenen ze graag uit.

Contributie

Geweldig, **90% van de leden heeft de contributie betaald!** Hoort u bij die 10%? Da's jammer. Maar daar kunt u wat aan doen! Gauw het bedrag (minimaal € 17,50) overmaken! IBAN NL93 INGB 0003 0361 92. Vermeld daarbij uw Postcode en Huisnummer!

Digitale Nieuwsbrief

Een enkele keer verschijnt er een digitale nieuwsbrief. Meestal omdat er dan iets te melden is, dat onze leden niet mogen missen. Krijgt u hem niet? Geef dan z.s.m. uw **e-mailadres** door!

Felicities voor de Iris

Herderewich feliciteert De Fotografievereniging de IRIS met haar 60^e verjaardag.

De vereniging heeft ter gelegenheid van deze verjaardag gedurende de zomer enkele foto-exposities gehouden.

In november / december staat in de Catharinakapel de jaarlijkse foto-expositie gepland. Voor nu nog lopende activiteiten, kijk op de website: www.afvdeirisharderwijk.nl

Felicities voor het Stadsmuseum

Herderewich feliciteert het Stadsmuseum met haar 65^e verjaardag.

De opening van het toenmalig Veluwsch Museum van Oudheden vond op 5 juni 1952 plaats.

Op 5 juni 2017 vierde het Stadsmuseum dit jubileum. Het museum is uitgegroeid tot het huidige Stadsmuseum van Harderwijk, waar tot januari 2018 de tentoonstelling van Vilmos Huszár te bezichtigen is. Daarmee sluit het museum aan bij een ander jubileum: 100 jaar De Stijl. Zie www.stadsmuseum-harderwijk.nl

In het afgelopen kwartaal hebben wij weer een aantal nieuwe leden mogen verwelkomen:

C. Brouwer, W. Dijksterhuis, F. Doff, Mw. J.A. van der Hout-Slagmolen, H. Huijgen, L. en G. Sloot, R. van Steenoven.

Care en Cure in de Middeleeuwen

De Middeleeuwen kenden een uitgebreid systeem van gezondheidszorg. Lijders aan lichamelijke en geestelijke kwalen zochten hun heil bij doctoren, bij chirurgijns, bij kruidenmannen en -vrouwen, bij vroedvrouwen maar bijvoorbeeld ook bij heiligen en hun relieken. De katholieke kerk stimuleerde mededogen voor armen en zieken via de caritas en het bijbehorende systeem van werken van barmhartigheid. De ook tegenwoordig nog gebruikte, uit de Middeleeuwen stammende, aanduidingen 'hospitaal' en 'gasthuis' geven al aan dat het accent lag op zorg. Toch werd er wel degelijk zo nu en dan ingegrepen. U zult kennis maken met de remedies uit enkele bewaard gebleven Gelderse handschriften

tekst Catrien Santing (RuG)

agenda

Zaterdag 2 september 2017

Opening gerenoveerde Stadhuis, met een historische hoek in de hal, een vernieuwd Streekarchief en een Historisch Kenniscentrum. Stadhuis; vanaf 10.30 - 15.00 uur. Info: www.harderwijk.nl/organisatie/actueel_219 Scroll door naar: Zaterdag 2 september feestelijke opening Huis van de Stad

Zaterdag 9 en zondag 10 september 2017

Open Monumentendagen: alle monumenten open. Op zaterdag veel activiteiten rondom de Vischpoort.

Donderdag 12 oktober 2017

Lezing 'Archeologische vondsten en ontdekkingen bij de opgravingen van de Lage Bruggepoort' door Maarten Wispelwey Kiekmore, 20.00 - 22.00 uur; inloop 19.45 uur

Donderdag 2 november 2017

Foto's en historie van Hierden Dorpshuis Hierden, 20.00 uur; inloop 19.30 uur

Woensdag 22 november 2017

Lezing 'Care en Cure in de Middeleeuwen' door prof. dr. Catrien Santing. In samenwerking met de Gelderse Academie Catharinakapel; 20.15 - 21.30 uur.*

Woensdag 17 januari 2018

Lezing 'Ontwikkeling van de zorgorganisaties na 1850' door dr. Henk Beltman. In samenwerking met de Gelderse Academie Catharinakapel; 20.15 - 21.30 uur.*

Woensdag 14 februari 2018

Lezing 'Marktwerking in de zorg' door drs. Albert Arp. In samenwerking met de Gelderse Academie. Catharinakapel; 20.15 - 21.30 uur.*

Dinsdag 20 maart 2018

Lezing 'Zorg in de toekomst' door drs. Mark Visser. In samenwerking met de Gelderse Academie. Catharinakapel; 20.15 - 21.30 uur.*

* Toegang gratis, aanmelden niet verplicht, maar wel aan te raden: info@catharinakapel.nl

zaterdag 9 september 2017 10.00 - 17.00 uur Open Monumentendag

De Vischmarkt duikt even terug in de tijd met boeren, burgers en buitenlui rondom en in De Vischpoort

Je vindt er deze dag handelaren die hun waar aanprijzen, vissers die hun haring verkopen, muzikanten die graag een cent vangen en de dames van stand die hun neus ophalen bij de viskar.

Breng een bezoekje aan de mensen van weleer in een van de 'muurhuisjes' aan de Schapenhoek nrs. 3 t/m 9 of verhef je boven het gepeupel en stap binnen bij de antiquair aan de Schapenhoek 12 en 14.

Kom, kijk en koop een zojuist gerookt visje of haal een broodje bij de bakkerskar. En natuurlijk bekijk je de monumenten rondom. De Vischmarkt mag je dit jaar niet missen!

Leden van de Vereniging Levende Historie spelen i.s.m. Herderewich scenes uit vervlogen jaren. Verder werken mee: De Ouderwetse Bakkerij, Doornhof Antiquairs, Catering Van den Berg, Eef&Co, Gezusters De Lange, familie Poolen-Petersen, dhr P. Poorter.

tekst Lex Schuijl

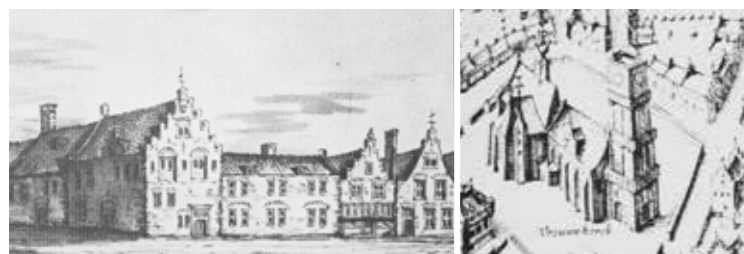
Het huidige hotel Baars

Hotel Baars en bewoners in de loop der eeuwen

Op 1 januari 2006, precies 130 jaar na de overname van het hotel door Petrus Gerardus Baars, namen Jos en Angela Baars het hotel van zijn ouders over. Inmiddels bestaat Hotel Baars meer dan 140 jaar. Het gebouw waarin het hotel is gevestigd en ook de omgeving heeft een belangrijke rol gespeeld in de historie van Harderwijk. Het gebouw op de plaats van Hotel Baars heeft in de loop der eeuwen meerdere bestemmingen gehad. Veel van die functies hadden te maken met zorg- en dienstverlening. Naast hotel was het kerk, onderdak voor vluchtelingen, oudemannahuis, woonhuis, weeshuis, militair commandopost. Dit artikel gaat in op die historie.

KERK EN OUDEMANNENHUIS

In de 16^e eeuw stond op de huidige plaats van hotel Baars de Begijnenkerk met daarnaast een begijnenhuis. Dat is zichtbaar op de plattegrond van Harderwijk die Nicolaas van Geelkercken in 1637 heeft gemaakt. Het begijnenhuis werd na de reformatie in 1592 bewoond door uit Engeland gevluchte wevers. In 1598 besloot

Oudemannahuis in de Begijnenkerk

het stadsbestuur alle kloostergebouwen te verkopen. In 1608 gaven Raad en Schepenen toestemming in de Begijnenkerk een oudemannahuis te stichten. Pas in 1614 werden de eerste oude mannen opgenomen. Aan het eind van de 17^e eeuw, in 1697, werd

het oudemannahuis opgeheven; de inboedel werd in het openbaar verkocht. Vervolgens is het gebouw anderhalve eeuw een woonhuis geweest, onder anderen voor de dames van de Franse Sociëteit. Later huisden er behoeftige weduwen, was in een kamer aan het Kerkplein een dansschool en in 2 andere lokalen de diaconie- of armenschool gevestigd. In de loop van de 19^e eeuw werd het een hotel. Ook wezen zijn enige tijd in het gebouw ondergebracht. Reeds in 1555 werden de eerste wezen opgenomen in onderkomens op en rond het Kerkplein. In de loop der eeuwen werden zij steeds in andere huizen ondergebracht. In 1872 werd door het Burgerweeshuis het gebouw Kerkplein 3 betrokken, waar tot 1937 wezen werden verzorgd tot besloten werd de wezen voortaan onder te brengen bij pleeggezinnen. Voordat de wezen in het bekende Burgerweeshuis werden opgevangen, werden zij ondergebracht in het latere Hotel Baars.

DUCROIX

Al in 1791 bevond zich aan de Vijhestraat, in het pand dat nu bekendstaat als het Burgerweeshuis, een hotel: 'Het Wapen van Zutphen'. Dit hotel is halverwege de 19^e eeuw, maar in ieder geval na 1851 verplaatst naar de huidige plaats van hotel Baars. In 1860 werd de heer Gelderman eigenaar van het hotel. Niet lang daarna werd het hotel overgedaan aan de heer Ducroix en kreeg het hotel ook die naam.

Petrus Gerardus Baars was tegelijkertijd tegenover het hotel in een voormalig weeshuis met een 'oud-mannenpension' begonnen. Daarna was hij een aantal jaren 'manager' bij hotel Ducroix, totdat hij het hotel op 15 december 1875 overnam. Hij startte met vier kamers boven het café en dit hotel werd vervolgens generatie op generatie uitgebreid.

Petrus Gerardus Baars richtte zich niet alleen op gasten van buiten Harderwijk. Architect L.A. van Essen, gaf uitvoering aan de uitbreidingsplannen voor Hotel Ducroix met een verkooplokaal en een notariskamer. Er werd ook ruimte gecreëerd voor ontvangsten en bijeenkomsten, er kwamen enkele kamers bij én hotel Ducroix werd hotel Baars.

Gasten werden met een 'omnibus', een koets getrokken door twee paarden van en naar het station vervoerd. Voor Passagiers 'zonder groote bagage' kostte dat 15 cent en 'met groote bagage' 25 cent.

BONDSHOTEL A.N.W.B.

In 1915 nam Aloysius Dominicus (Louis), de jongste zoon van Petrus Gerardus, het hotel over en zorgde dat het in 1928 als een van de eerste hotels overstromend koud en warm water beschikte.

Destijds nam hotel Baars, bekend als Bondshotel A.N.W.B., een belangrijke plaats in de gemeenschap in. Het hotel kreeg als een van de eerste instellingen in Harderwijk een telefoonaansluiting. Met nummer 7 kwam het vlak na de brandweer en de dokter, hetgeen duidde op een respectvolle rol in de gemeenschap.

KOLONIAAL WERFDEPOT

In de periode 1814-1909 had Harderwijk, door toedoen van Koning Willem I, het Koloniaal Werfdepot binnen zijn muren. Hier kwamen soldaten uit alle windstreken bijeen om een opleiding van 6 weken te volgen voor de uitzending naar voormalig Nederlands-Indië. Zij werden geronseld en kregen als een soort premie, een handgeld van omstreeks 250 gulden. Harderwijk kreeg door hun aanwezigheid weer inkomsten en ook hotel Baars zal daarvan hebben geprofiteerd, want veel geld werd uitgegeven in kroegen en dranklokalen.

Naast de gang naar de kroegen bezochten 'de koloniale' ook de bordelen van Harderwijk, zoals 'De Ree van Batavia' en 'De Duitse Keizer'. Harderwijk stond derhalve bekend als het 'Gootgat van Europa' en de omgeving van het hotel als de 'Wallen van Harderwijk'. In een, later door de familie Baars aangekocht, aansluitend pand wees alles op de destijds uitoefening van prostitutie.

THUISBASIS VAN VELE VERENIGINGEN

In het 'Overveluwsch Weekblad' van 18 oktober 1922 werd een advertentie geplaatst met een oproep om een schaakclub in Harderwijk op te richten. In november van dat jaar verscheen het volgende bericht dat 'alhier opgericht is de Schaakclub Harderwijk (S.C.H.) met aanvankelijk 16 leden.'

De nieuwe club had, volgens een bericht uit februari 1923, haar speelavonden in Hotel Baars, en in ieder geval was dat de locatie waar de club vele jaren zou blijven spelen. De eerste wedstrijd in Hotel Baars speelde S.C.H. tegen de Ermelose schaakclub 'De Paardesprong'. Tot op de dag van vandaag is hotel Baars de thuisbasis voor meerdere verenigingen en instellingen. Verder vindt de verkiezing van de 'Harderwijker van het jaar' en de 'Kennissquiz van Harderwijk' in een van de zalen van het hotel plaats.

WO II

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het hotel door de bezetter gevorderd. Hoewel de Duitsers veelvuldig in het hotel aanwezig waren, ontdek-

ten ze nooit de onder het pand verborgen onderduikers. Op 18 april 1945 werd Harderwijk, in nauwe samenwerking met plaatselijke leden van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten, door Canadezen bevrijd.

Tanks van het regiment 'Lord Strathcona's Horse Royal Canadians, onderdeel van de 5th Canadian Armoured Brigade', reden via Ermelo, Harderwijk binnen. Zij namen contact op met Marinus Baars (geen familie), de districtscommandant van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten van het district Harderwijk. Baars en zijn adjudant waren in de richting van het oprukkende Canadese leger gefietst. Baars kon de Canadezen inlichten over hoeveel Duitsers er nog gelegerd waren in Harderwijk en hij stelde voor om terug naar Harderwijk te gaan om daar de overgebleven Duitsers door de NBS te laten ontwapenen en gevangen te nemen. Hij leidde vervolgens de colonne de stad binnen.

De commandopost van de 5th Canadian Armoured Brigade werd gevestigd in Hotel Baars.

Voor dit feit is in 2002 een plaquette onthuld bij Hotel Baars naast de hoofdingang.

OMMEKEER EN RENOVATIE

Piet Baars nam in 1948 het hotel van zijn vader Louis over. In die tijd veranderde ook het type gast van het hotel. Er kwamen baggeraars en ingenieurs die werkzaam waren bij het droogleggen van de polder; ook begon het toerisme op gang te komen. Vanaf 1968 is ook Piets zoon Hans met zijn vrouw Cocky Baars werkzaam in het bedrijf. In 1985 nam het echtpaar het hotel over en werd begonnen aan een grootscheepse renovatie met een uitbreiding van 15 naar 45 kamers. Er kwam ook een serre en de zalen werden vernieuwd. Feitelijk waren alleen de buitenmuren blijven staan en is binnen alles aangepakt.

Toen Jos en Angela de zaak in 2006 overnamen, streefden zij ernaar om de uitstraling en sfeer van destijds te behouden. Het hotel beschikt over luxe kamers, kamers met naar keuze een bubbelbad en een prachtige bruidssuite en behoort tot de hotelketen Best Western.

BRONNEN BIJ HET ARTIKEL

- Historisch Harderwijk; Harderwijk Reeks, R. van der Schaaff en prof. ir. M. Gout
- Het Burgerweeshuis
- Uitgediend, Harderwijk als Garnizoensstad; Harderwijk Reeks, W. Timmers en M. Elands
- http://www.decombinatie.org/Boek_A.pdf
- Archief van Karel Chr. Uittien

Dit artikel kwam tot stand na een gesprek met de huidige eigenaars van Hotel Baars, de heer Jos en mevrouw Angela Baars.

Harderwiekers en/of Hierders (67)

Generatie I: Hendrik Baars, geb. circa 1700 in de provincie Utrecht. Tr.

Uit dit huwelijk:

1. **Johannes** (Jan) Hendriks (zie II).

Generatie II: Johannes (Jan) Hendriks **Baars**, geb. Zuilen, circa 1724. Tr. Utrecht 25-4-1750 (RK) met **Wilhelmina de Groot**, geb. te Oort/Pijlsweert circa 1724.

Uit dit huwelijk:

1. **Henricus** (zie III).

Generatie III: Henricus Baars, geb. te Utrecht 22-7-1750, overl. ald. 27-1-1839. Tr. kerk voor 1780 **Maria Verheul**, geb. te Utrecht 24-9-1751, overl. ald. 1-1-1826.

Uit dit huwelijk:

1. **Petrus** (Josephus) (zie IV).

Generatie IV: Petrus (Josephus) **Baars**, ged. (RK) te Utrecht 4-3-1779, overl. ald. 30-10-1831. Tr. ald. 3-5-1807 **Christina Anthonia Maree**, geb. te Utrecht 22-3-1783, overl. ald. 6-10-1865.

Uit dit huwelijk:

1. **Christianus Johannes** (zie V).

Generatie V: Christianus Johannes Baars, geb. te Utrecht circa 1811, overl. 1862. Tr. ald. 25-5-1836 (erkennen 1 kind), **Maria Jacoba Dorothea van der Wurf**, geb. te Utrecht circa 1811, dr. van **Gerardus van der Wurf** en **Helena Segveld**.

Uit dit huwelijk:

1. **Petrus Gerardus** (zie VI).

Generatie VI: Petrus Gerardus Baars, logementhouder, geb. te Utrecht 6-3-1842, woonde Smeepoortstraat, vertrekt 9-7-1915 naar Nijmegen, kwam 25-3-1919 uit Soest en woonde toen Bruggestraat A 108 (40) en vertrok 25-2-1922 met zijn vrouw naar Groenlo. Kwam 29-12-1922 uit Groenlo en woonde tijdelijk bij dochter **Bernardina** in. Tr. (1) voor 1868 **Maria Cox**, geb. te Amsterdam 9-11-1841, overl. te Harderwijk 7-1-1891, dr. van **Johannes Antonius Cox** en **Anna Bernardina Kok**.

Tr. (2) te Utrecht 23-5-1892 **Anthonia Cornelia Vrijdag**, geb. te Utrecht circa 1848, dr. van **Anthonie Joannes Vrijdag**, kuipersknecht, en **Cornelia Hakkebroek**.

Tr. (3) te Utrecht 19-6-1907 **Lambertha Margaretha Ros**, geb. te Groningen 27-3-1862, dr. van **Georg Ros** en **Maria Martina Sluiter**.

Uit het eerste huwelijk:

Genealogie Baars tekst Renate Uittien

1. **Anna Bernardina**, pensionhoudster, geb. te Amsterdam 23-10-1868, overl. te Harderwijk 21-3-1949, woonde Tonsel H 20 V, Oranjelaan 27, Smeepoortstraat 42, Stationslaan 139, Donkerstraat 39, Stationslaan 127. Op 6-12-1919 verkoopt zij met haar tweede echtgenoot het Hotel Café-restaurant Oranje-Mecklenburg te Tonsel, onder Harderwijk, aan Albert Eeltink voor een koopprijs van fl. 38.000,-. Tr. (1) te Harderwijk 8-10-1890 **Hendrikus Lambertus Hoedemaker**, manufacturier, geb. te Epe 13-3-1855, overl. te Harderwijk 10-1-1899, zn. van **Daniel Hoedemaker** en **Elisabeth Bernarda Berrevoets**, weduwnaar van **Maria Frederica Louisa Roosen**. Tr. (2) te Harderwijk 5-6-1901 **Frederikus Johannes Leonardus von Münching**, loodgieter (1901) pensionhouder (1920), geb. te Harderwijk 14-2-1863, overl. ald. 6-6-1920. Hij verkrijgt in 1901 huis Bruggestraat 22; dit wordt in 1922 gekocht door Peter Zuurveld. Hij vertrok 21-8-1913 naar Sint Michielsgestel. Zn. van **David Leonardus von Münching**, smid, knecht bij de gasfabriek, kastelein, en **Helena Johanna Hoffman**.
2. **Maria**, geb. te Amsterdam 17-12-1870. Tr. te Harderwijk 26-6-1907 **Johann Bernard Mertens**, geb. te Putten circa 1866, zn. van **Theodor Wilhelm Mertens** en **Maria Schut**.
3. **Geertruida Constantia**, geb. te Amsterdam 14-12-1872.
4. **Helena Adriana**, geb. te Amsterdam 20-6-1874. Tr. te Harderwijk 30-1-1907 **Johannes Franciskus Baptist de Winter**, geb. te Tiel circa 1867, weduwnaar, zn. van **Johannes Franciscus Baptist de Winter** en **Dorothea Cornelia van Schalen**.
5. **Johanna Anthonia**, geb. te Amsterdam 24-9-1875, overl. te Harderwijk 16-11-1946. Tr. **Isidoor Theodoor Ter Bruggen Hugenholtz**, geb. voor 1875, overl. voor 1946.
6. **Petronella Gerardina**, geb. te Harderwijk 20-11-1876. Ze kwamen uit Weltevreden en woonden Stationslaan 133. Tr. te Harderwijk 7-2-1903, met de handschoen, **Henri Guillaume Fohr**, beheerder der apotheek, geb. te Bergen op Zoom 7-7-1876. Woonden Stationslaan 133. Op 29-11-1921 uit Weltevreden (NOI), op 15-4-1922 naar Weltevreden (NOI) vertrokken, zn. van **Heinrich Wilhelm Fohr** en **Adriana Cornelia Maria Scheffer**.
7. **Petrus Gerardus**, geb. te Harderwijk 2-3-1878. Tr. te Tiel 23-8-1906 **Sybilla Hendrika**

v.l.n.r.

de Winter, geb. te Tiel circa 1880, dr. van **Johannes Franciscus Baptist de Winter** en **Dorothea Cornelia van Schalen**. *P.G. Baars (1876-1915)*

8. **Bernardina Anna**, geb. te Harderwijk 28-7-1879, overl. ald. 12-2-1880. *A.D. Baars (1915-1948)*

9. **Bernardina Anna**, pensionhoudster, geb. te Harderwijk 3-3-1881. Ze vertrok 14-12-1920 naar Amersfoort en kwam 20-5-1921 uit Utrecht weer te Harderwijk, woonde toen bij haar vader Bruggestraat 40. Ze woonde Stationslaan 127 en Kerkplein 5 en vertrok 17-9-1925 naar Leiden. *P.G. Baars (1948-1989)*

10. **Aloysius Dominicus** (zie VII) *J.F. Baars (1989-2006)*

Generatie VII: Aloysius (Louis) Dominicus Baars, hotelhouder, geb. te Harderwijk 17-11-1883 (aktenr.: 212), overl. te Harderwijk 4-4-1968. Hij kwam 12-7-1915 van Nijmegen om zijn vader op te volgen als directeur van hotel Baars, woonde Smeepoortstraat 52. Tr. te Nijmegen 14-7-1915 **Everdina Frederika Louisa Aalders**, geb. te Nijmegen 11-12-1886, overl. te Harderwijk 24-9-1962.

Uit dit huwelijk:

1. **Petrus (Piet) Gerardus** (zie VIII)
2. **Geertruida Wilhelmina Maria**, onderwijzeres, geb. te Harderwijk 1-12-1917. Ze vertrok 2-9-1932 naar Amersfoort, kwam 1-7-1936 terug en vertrok 7-11-1938 naar Rotterdam.
3. **Aloysius Arnoldus Johannes**, geb. te Harderwijk 29-12-1919. Hij vertrok 2-9-1932 naar Nijmegen.
4. **Everdina Maria Elise Mathilde**, geb. te Harderwijk 19-8-1921.
5. **Maria Petronella Sibylla**, geb. te Harderwijk 13-7-1924.
6. **Wilhelmus Franciscus Mattheus**, geb. te Harderwijk 10-11-1928.

Generatie VIII: Petrus (Piet) Gerardus, geb. te Harderwijk 1-12-1917, overl. Harderwijk 24-3-1995. Hij vertrok 26-4-1935 naar Enschede. Kwam in 1948 terug in Harderwijk en nam hotel Baars over van zijn vader.

Generatie IX: Hans Baars

Generatie X: Jos Baars

De ligging van Harderwijk

Harderwijk was al in de Middeleeuwen een belangrijke stad. Veel handelswegen over de Veluwe doen Harderwijk aan. Maar waarom ligt de stad juist op deze plaats? Het is duidelijk dat de ligging aan de voormalige Zuiderzee bepalend is. Ook was er zoet water beschikbaar dat opwelde in verschillende 'kwel sloten' ¹. Maar had de stad ook 5 km noordelijker kunnen liggen aan de monding van de Hierdense Beek of 10 km zuidelijker aan de monding van de Schuitenbeek bij Nulde?

DE KUSTLIJN

Bij de zoektocht naar het antwoord op deze vraag was een aanwijzing dat de stad wat uitsteekt buiten de huidige kustlijn. Dat komt ten dele door het aanslibben van klei tussen de toenmalige havenhoofden. Dat gebied waar nu de boulevard en de ijsbaan liggen wordt ook wel 'De Wellen' genoemd ². Dit woord heeft mogelijk dezelfde oorsprong als het woord 'kwelder' ³. Maar ook zonder die aanslibbing steekt de stad uit buiten de kustlijn. Daar kunnen twee verklaringen voor worden gevonden. Allereerst kunnen de stadsverdedigingswerken en ophogingen van de binnenstad de kustlijn dusdanig hebben versterkt, dat deze minder kwetsbaar was voor westerstormen dan de omliggende lage weilanden. Oude kaarten van eind 16^e en 17^e eeuw laten echter al een enigszins vooruit geschoven positie zien. Dit is minder het geval bij de oudste kaart uit 1557 ⁴, maar deze kaart is op een aantal punten aantoonbaar onnauwkeurig en dus moeilijk als 'bewijs' aan te voeren.

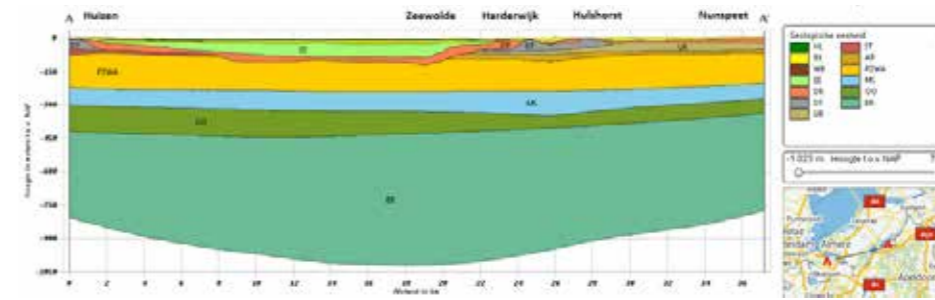

Niveau van de onderkant van het ijstijdbekken en de ligging van de stuwwallen, intervallen van 25 m (Rijks Geologische Dienst, 1975)

DE IJSTIJDEN

Een tweede verklaring is gelegen in de geologie van de ondergrond. Harderwijk ligt in het verlengde van de stuwwal die loopt over Garderen, Drie en Ermelo. Een bijkaart van de door de Rijks Geologische Dienst uitgebrachte 'Geologische Overzichtskaarten van Nederland' (1975) laat de stuwwal uiteindelijk wegduiken in de richting van Hardersluis ⁵. De stuwwal is ontstaan tijdens de één na laatste ijstijd (het Saalien). De landijs-gletsjers, afkomstig uit Scandinavië, reikten tot Midden-Nederland. Zij schraapten her en der meer dan 100 meter diep in de bestaande grond en duwden die voor zich uit en opzij, waardoor onder andere de Utrechtse Heuvelrug en de hoog gelegen gebieden van de Veluwe zijn gevormd. De gletsjers volgden daarbij bestaande dalen, waaronder die van de Rijn (het huidige dal van de IJssel) en die van de Maas (de huidige Gelderse Vallei; het dal van het riviertje de Eem). De stuwwal van Harderwijk ligt aan de oostflank van de gletsjertong die de Gelderse Vallei instroomde. De onderkant van die gletsjer lag bij Zeewolde al op zo'n 100 meter diepte. Tussen de westelijke stuwwal van Garderen-Harderwijk en de oostelijke stuwwal van Apeldoorn naar Heerde ontstond door een gletsjertong een nieuwe vallei, die tot 60 meter werd uitgesneden: nu nog herkenbaar aan het huidige dal van de Leuvenumse/Hierdense Beek.

Aan het eind van de één na laatste ijstijd lag Harderwijk dus op het uiteinde van een heuvelrug, met aan weerszijden diepe dalen. Het zuidelijker Eemdal is in de periode tussen de één na laatste ijstijd en laatste ijstijd opgevuld toen de zeespiegel omhoog kwam en de zee diep in de dalen doordrong. Het dal van de Hierdense Beek was al opgevuld bij het terugtrekken van het landijs, waarbij klei werd afgezet in het 'gletsjermeer' dat

Geologisch dwarsprofiel van Huizen (links) naar Nunspeet (rechts); gemaakt op de website www.dinoloket.nl. Bij Harderwijk laten de bovenste lagen de afwijkingen zien als gevolg van de ijswerking. De lichtgroene laag zijn de zee-afzettingen tussen laatste en een na laatste ijstijd (Eem Formatie). Ze liggen op de rood-oranje ijstijd afzettingen (DR; Formatie van Drenthe). De grijze laag (DT) betreft de gestuwde lagen.

zich voor de ijstong bevond. De kleilaag die toen werd gevormd verklaart het bestaan van het Uddelermeer en de permanent waterafvoer in de Staverdense Beek die stroomafwaarts overgaat in de Leuvenumse Beek en de Hierdense Beek ⁶.

In de laatste ijstijd (het Weichselien) kwam het landijs niet meer tot Nederland. Door de zeer lage zeespiegel en de lage temperaturen ontstond er een nieuw landschap. Vanaf de huidige westkant van de Veluwe helde het land in noordwestelijke richting. De westkant van de Flevopolders lag op min 10 meter en het Noord-Hollandse strand op min 20 meter NAP. De wind had in deze tijd vrij spel, waardoor veel stuifduinen zijn ontstaan. Bekend is onder andere het 'rivierduin complex' tussen Lelystad en Swifterbant waar resten zijn gevonden van prehistorische bewoning (de Swifterbantcultuur). Maar ook de hogere heuvelrij ten westen van de Leuvenumse Beek en de Renderklippen bij Heerde zijn onder deze omstandigheden gevormd. Het zand van de hogere delen spoelde gemakkelijk af naar de laagten, waarbij zogenaamde dekzanden ontstonden. Het hele kustgebied rond Harderwijk heeft dergelijke dekzanden.

VORMING VAN DE ZUIDERZEE

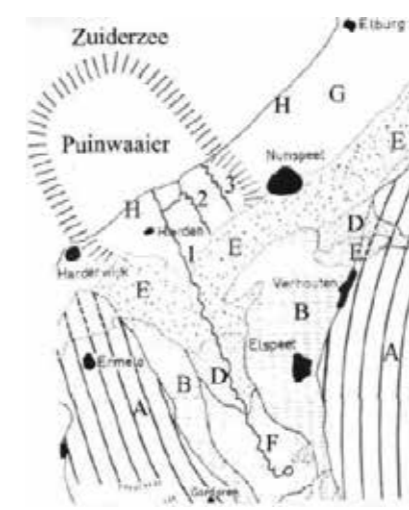
Toen de zeespiegel na de laatste ijstijd weer steeg 'groeide' Nederland eigenlijk met deze stijging mee omhoog. De zee zette zeeklei af, en de rivieren zetten rivierzand en rivierklei af. Daar tussenin ontstonden grote moerasgebieden, waarin veen aangroeide. Het gebied van de voormalige Zuiderzee vormde eigenlijk één groot veengebied, waarop de Eem, de IJssel en de Vecht afwaterden. Er waren enkele kleinere meren: het Flevomeer en het Almeer, waar de Flevopolders en Almere naar zijn genoemd. Ook de Waddenzee was in de vroege Middeleeuwen

één groot moerasgebied, waar zich zelfs kloosters bevonden. In de 10e of 11e eeuw is Harderwijk gesticht. Het kreeg in 1231 stadsrechten.

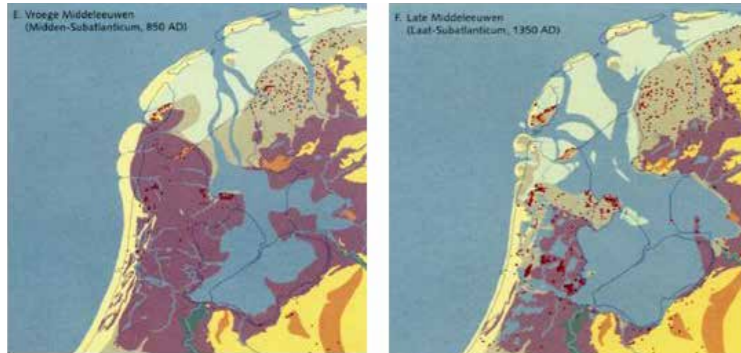
Door noordwesterstormen en door de turfwinning wist de zee greep te krijgen op het moerasgebied en breidde snel uit, waarbij begin 13^e eeuw de Zuiderzee zijn definitieve vorm kreeg ⁷. De mens vestigde zich langs deze kust. De plek waar nu Harderwijk ligt leende zich goed voor deze vestiging, omdat het door de voormalige stuwwal wat hoger lag en ook wat uitstak de zee in, waardoor het voor schepen eenvoudiger was om aan te meren. De reeds bestaande bewoning breidde snel uit.

HARDERWIJK AAN ZEE

De kustlijn handhaafde zich rond de plek waar de oorspronkelijke topografie boven de 2.00 meter + NAP uitstak. Ten noorden en ten zuiden van Harderwijk ontstond zo een vrij rechte kustlijn met een 'zeestrand', een lage strandwal en een achterliggend smal nat gebied. Bij westerstormen kon de zee flink opstuwten, waarbij het

Uitsnede Geomorfische schets Veluwe; A=stuwwallen, B=smeltwaterafzettingen, D=dekzand, E=stuifzand, F=beekafzettingen, G=kustvlakte, H=strandwallen, 1=Hierdense Beek, 2=Killenbeek, 3=Nodbeek

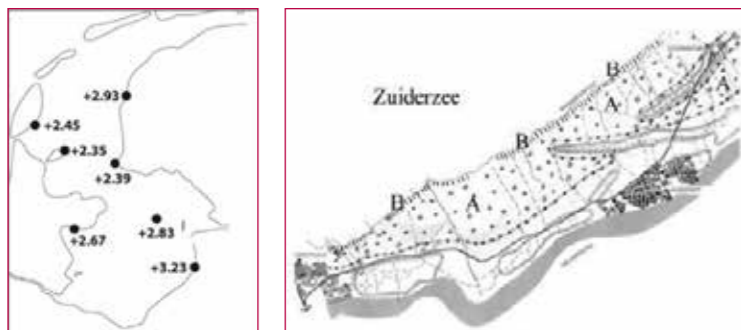

De geschiedenis van de Zuiderzee; links 850 na Christus; rechts 1350 na Christus (<https://publicwiki.deltares.nl/display/IJMG/1.2+Paleo-geografische+ontwikkeling+van+het+IJsselmeer-gebied+op+kaart>)

zand tegen de strandwal werd afgezet, terwijl klei bezonk achter de strandwal. In de kustzone van de wijk Stadsweiden vinden we bovenop het dekzand nog steeds een vette kleilaag tot een dikte van 1.20 m met onderin wat veenlagen (op + 0.80 m NAP). Ten noorden van Hierden vinden we deze opeenvolging nog prachtig terug in het landschap (ten noorden van Camping Bad Hoophuizen). De strandwallen in het tussenliggende gebied zijn echter niet meer herkenbaar, omdat de wat grove zanden zijn gebruikt voor de stadsuitbreidingen van Harderwijk ⁸.

De getijdenwerking op de voormalige Zuiderzee was relatief gering (rond de +32 cm tot +94 cm bij springtij) ⁹; maar door opstuwing bij noordwesterstormen kon het water langs de oostkant een hoogte van meer dan 3 meter ¹⁰ bereiken ¹¹.

Vloedhoogten 4 februari 1825 (links uit www.zuiderzeehoorn.nl/pg-27093-7-70602/pagina/waterstaatgeschiedenis.html; rechts uit Peter Veen (2012) Mothoek 2012; www.cultuurnatuur.nl); A=overstromingsvlaktes, B=standwallen in 1900

De overstroming van het jaar 1916 leidde tot het besluit om de Zuiderzee af te dammen en deels in te polderen. Harderwijk kreeg de Flevopolder voor haar deel, maar behield haar 'strategische ligging' door de oeververbinding met het Nieuwe Land.

BRONNEN EN VOETNOTEN BIJ HET ARTIKEL

De auteur is fysisch geograaf/geografisch hydroloog

- ¹ Over de 'beken' van Harderwijk heeft de auteur een apart artikel geschreven
- ² Uit: Harderwijk op de kaart (2014) toelichting op blz 33 bij Kaart van F.M Beijerink ca 1810
- ³ (kwelder zn. (NN) 'buitendijks land'. Nnl. kwelder [1803; Weiland], inpoldering van kwelders en slikken [1858; WNT slik II]. Waarschijnlijk een afleiding van kwellen; de betekenis is dan 'grond waar veel water opwelt of doorsijpelt, moerassig land', of mogelijk, met het land als onderwerp van kwellen, 'land dat uit het water omhoogkomt' (Toll.); <http://www.etymologiebank.nl/trefwoord/kwelder>, 29/3/2015). Het archeologisch rapport uit 2006 (RAAP, rapport 1266, blz 12) geeft echter een andere uitleg, waarbij het woord 'Welle' zou duiden op de stort binnen de buitendijkse kadedijken(of wallen)
- ⁴ Christaan Sgrooten; uitsnede weergegeven in 'Harderwijk op de kaart' (2014)
- ⁵ Bijkaart 'Glaciale verschijnselen gedurende het Saalien' uit Rijks Geologische Dienst uitgebrachte 'Geologische Overzichtskaarten van Nederland' (1975)
- ⁶ <http://www.geologievannederland.nl/landschap/geologische-locaties/leuvenumse-beek>
- ⁷ Tussen 1170 en 1220 waren 4 desastreuze stormvloed, waarbij meer dan 100.000 mensen verdronken: de Allerheiligenvloed (1170, waarbij het Marsdiep bij Texel ontstond), de Sint-Nicolaasvloed (1196), de stormvloed van 1214 en de eerste Sint-Marcellusvloed (16 januari 1219) (Wikipedia, 1/4/2015)
- ⁸ Stiboka, 1966. Bodemkaart van Nederland schaal 1 : 50 000; Toelichting bij de kaartbladen 26 West Harderwijk en 32 West Amersfoort; paragraaf 2.5.3
- ⁹ <http://www.zuiderzeehoorn.nl/pg-27093-7-70602/pagina/waterstaatgeschiedenis.html>
- ¹⁰ Bij Elburg werd een stormvloedhoogte van +3.23 gemeten in februari 1825 en van +3.08 in februari 1916. (<http://www.deltalandschap.nl/?p=188>). De laatstgenoemde stormvloed was de aanleiding voor het besluit tot afdammen van de Zuiderzee.
- ¹¹ Op 4 februari 1825 zou de hoogste waterstand in Harderwijk + 3.68 m NAP hebben bedragen. Bij een 3 meter hoge stormvloed moet heel Harderwijk tot aan het spoortracé onder water hebben gestaan.

Louise (Lou) Marie Elisabeth Lamour

Louise Marie Elisabeth Lamour werd geboren op 1 maart 1903 te Harderwijk. Haar vader was Joseph Henri Lamour, 2e luitenant infanterie bij het Koloniaal Werfdepot, geboren op 17 juli 1875 te Maastricht. Haar moeder was Jeanne Marie Caroline Feitz, geboren 5 mei 1877 te Groningen, beroep: geen. Joseph is ingeschreven in 1898 in het Album Studiosorum van Groningse universiteit. Joseph en Jeanne trouwden op 16 oktober 1901 in Valkenburg. Het gezin ging wonen Bruggestraat 10. Joseph kwam op 20 juli 1901 vanuit Den Helder, waar hij een maand aan de Kanaalkade woonde, naar Harderwijk. Jeanne kwam vanuit Valkenburg op 25 oktober 1901 naar Harderwijk. Toen de familie in Harderwijk gesetteld was plaatste mevrouw Lamour in het Over-Veluwsch Weekblad van 28 december 1901 een advertentie voor een flinke dienstmeid, beginnende in februari.

De Heer en Mevrouw LAMOUR—FEITZ bedanken voor de belangstelling, bij de geboorte hunner dochter ondervonden. Kraanvisites kunnen niet worden afgewacht. Harderwijk, 14 Maart 1903.

Het OVW van 4 maart 1903 meldt dat de tweede luitenant der infanterie J.H. Lamour, gedetacheerd bij het Koloniaal Werfdepot bevorderd is tot eerste luitenant. Vlak na de geboorte van Louise wordt vader Joseph bij Koninklijk Besluit voor de tijd van drie jaar

gedetacheerd bij de landmacht in West-Indië. Op vrijdag 3 juli 1903 verkoopt de familie Lamour hun inboedel. Het gezin vertrekt op 17 juli 1903 met het s.s. "Prins Willem III" naar West-Indië.

Deurwaarder WILLEMSEN zal Vrijdag 3 Juli 1903, te ongeveer 10 uur, ten huize van den W.E.G. Heer J. H. LAMOUR aan de Bruggestraat te Harderwijk, wegens vertrek naar West-Indië, à ontant verkopen:

een netten inboedel,

w.o. Kastor, Tafels, Stoelen, Spiegels, Ledikanten, Waschtafels met Stoelen, Nachtkastjes, springwagens, Matrassen, Bedden, Dekken, Tappelen, Gordijnen, Vloerbed, Vensterbankkasten, Tochtborden, Parkettaars, Gasornamenten, Kachel, Koorkoransen, Keukengeredschappen, Trappen, Rijwiel, Vellies en Koeken en huijgen verder zal worden aangeboden.

Te bezien Donderdag 2 Juli, van 's midnachts 12 tot 4 uur.

Op Curaçao in Willemstad wordt op 19 december 1904 het tweede kind geboren, een jongen, die de naam Paul Johan Jozef kreeg. In 1905 wordt vader Lamour eervol ontheven van de verdere duur van zijn detachering en keert met gezin naar Nederland terug. In 1921 wordt kapitein Lamour te werk gesteld als leraar in de wiskunde aan de Rooms-Katholieke HBS voor jongens te Amersfoort. Per 1 september van het zelfde jaar wordt hij benoemd tot leraar wiskunde aan de Rijks HBS te Maastricht.

Louise M.E. Lamour, roepnaam Lou studeert aan de universiteit van Utrecht. Ze is lid van de Rooms-Katholieke Studentenvereniging "Veritas". Lou heeft zitting in het bestuur en in de

Inlichtingen- en Kamercommissies van deze studentenvereniging. In 1926 slaagt ze voor haar kandidaatsexamen. Na het behalen van haar doctoraal wordt zij in 1931 tijdelijk lerares Nederlands aan de gemeentelijk HBS en het Lyceum voor meisjes te Utrecht. Zij schrijft onder andere literaire artikelen over Guido Gezelle, Willem van Oringen bezongen door troubadours en over Zuster Berteken van Utrecht. Deze onderwerpen besprak zij ook voor de radio bij de KRO (Katholieke Radio Omroep). Zij overlijdt op 27 april 1937 te Perugia (Italië) en wordt op 29 april begraven te Assisi op het Campo Santo.

Mijn Huszár van De Stijl

In het '100 jaar De Stijl'-jaar 2017 organiseert het Stedsmuseum Harderwijk een overzichtstentoonstelling geheel gewijd aan beeldend kunstenaar Vilmos Huszár (Boedapest 1884 - Harderwijk 1960), een van de medeoprichters van kunstbeweging De Stijl. Vanaf de jaren dertig tot zijn dood woonde en werkte hij in Hierden.

Sjarel Ex, directeur van Museum Boijmans Van Beuningen is kunsthistoricus en Vilmos Huszár-deskundige. Hij verleent als adviseur zijn medewerking bij het samenstellen van de tentoonstelling Huszár van De Stijl.

Bij de tentoonstelling verscheen een boek over Vilmos Huszár en zijn leven en werk in Hierden. Sjarel Ex schreef speciaal voor deze gelegenheid dit voorwoord. De tentoonstellingscatalogus is te koop in de museumwinkel voor € 20,00.

Foto Vilmos Huszár, eind jaren veertig. Particuliere collectie

INTRODUCTIE

Eind jaren zeventig werkte ik aan de reconstructie van leven en werk van Vilmos Huszár (Boedapest 1884 – Harderwijk 1960). Een kunstenaar die in vergetelheid dreigde te raken en meer aandacht verdiende. Huszár zat in de eerste decennia van de twintigste eeuw in de voorhoede van de moderne kunst en was bevriend met andere vooruitstrevende kunstenaars als Erich Wichmann, Theo van Doesburg, Chris Beekman en Piet Mondriaan. Welke artistieke rol speelde hij in de (inter)nationale avant-garde? Hij was ook een kunstenaar van het lokale discours, actief in en om Den Haag, en vanaf de Tweede Wereldoorlog werkte hij in de luwte van de Veluwe. Zijn levensloop, het zoeken naar zijn sporen in archieven en alle soorten bronnen, zijn werk in nationale en internationale collecties analyseren - een prachtig onderwerp om op af te studeren.

Het begon toen ik kunstgeschiedenis studeerde in Utrecht en koos voor een doctoraal moderne kunst bij dr Carel Blotkamp. Hij zocht kandidaten om een beredeneerde catalogus te schrijven over de kunstwerken van de beweging De Stijl in Nederlands openbaar bezit. Een schat van toen nog onbekende omvang, verdeeld over zo'n vijftien musea en archieven. De zeven leden van de werkgroep inventariseerden alles wat de schilders Bart van der Leek, Mondriaan, Van Doesburg, Huszár en Georges Vantongerloo, en de architecten Robert van 't Hoff, Gerrit Rietveld, Jan Wils en J.J.P. Oud hadden gemaakt. Kunstwerken en ontwerpen nameten, de techniek vaststellen en zowel de voor- als de achterkant ervan bestuderen. Het waren zo'n duizend objecten, niet veel voor een beweging die van essentieel belang is geweest voor de ontwikkeling van de moderne kunst en vormgeving. Wat aanvankelijk een droog en formeel karwei leek, werd een leerzame, spannende speurtocht. Op een goede dag namen we het besluit om niet alleen het oeuvre te onderzoeken maar ook monografische artikelen aan de kunstenaars te wijden. Het leidde tot de succesvolle bundel *De beginjaren van De Stijl, 1917-1922*, Utrecht 1982 die drie herdrukken beleefde en in het Amerikaans werd vertaald: *De Stijl, The Formative Years, 1917-1922*, uitgegeven door MIT Press, Massachusetts/Londen, 1986.

HET ONDERZOEK

Vilmos Huszár intrigeerde me. Hij was een van de oprichters van het tijdschrift. In *De Stijl* schreef hij puntige stukjes met een grappig soort stelligheid, waarin hij deelnam aan de artistieke discussies van de beweging. Maar wat was zijn bijdrage dan precies? Er bestond nog geen literatuur over Huszár. Prof. dr. Hans Jaffé, *De Stijl*-historicus van het eerste uur die in 1951 op de beweging promoveerde, richtte zich op de filosofie en de grote lijnen. Huszár's oeuvre zoals aanwezig in openbare collecties in binnen- en buitenland maakte bovendien een onsamenhangende indruk.

In die dagen werkte ik als student-sjouwer bij veilinghuis Mak van Waay in Amsterdam. Daar liepen in het modernisme gespecialiseerde kunsthandelaren en kunsthistorische collega's rond en ik gaf er mijn ogen de kost. De wonderlijkste werken van Huszár en ook van zijn tijdgenoten zag je er passeren. Vroege werken vanaf zijn

entree in Nederland in 1906 en uit het interbellum. De invloed van Vincent van Gogh en Jozef Israëls zag je terug, en Huszár's oeuvre liep min of meer parallel, daar leek het op, aan dat van Van der Leek. Vele archiefmappen vulde ik met kopieën uit oude kranten, oude knipsels, recensies en foto's. Een architectuurdocent uit Delft zocht contact omdat hij uit het archief van een populair oud tijdschrift een verzameling zwart-witfoto's bezat van met wandvlakken beschilderde interieurs, gemaakt voor moderne architectuur. Van Huszár! Maar zag je daarop nou ontwerpen en maquettes of hadden die ruimtes echt bestaan? Zouden daar dan de primaire kleuren zijn gebruikt? Van wie was dat glas-in-lood dat erin verwerkt zat? Ik belde aan bij mensen die op adressen van zulke interieurs woonden en vroeg of ik even achter het behang mocht peuteren. Soms

Meisje in Hierdense klederdracht, 1955, olieverf op paneel, particulier bezit

Vaas met bloemen, 1959, olieverf op paneel, collectie Gemeente Harderwijk

zaten er primaire kleuren op de muur maar ik kwam ook tinten grijs tegen en combinaties met paars en groen.

Tijdgenoten die Huszár nog gekend hadden, zoals Michèl Seuphor, César Domela, Andor Weinger, Cornelis van Eesteren en Alexander Bodon, vertelden me wat ze nog wisten, ik las alle correspondenties van en aan betrokken kunstenaars en architecten en legde contact met de familie, Bertie Huszár zijn zoon en diens gezin. Er bleken geen brieven meer te zijn, alle post geschreven aan Huszár was weggeraakt. Ik ontmoette de weduwe, mevrouw van der Steen, en de nabestaanden van de architecten Oud en Wils. Langzaam vormde zich zo uit vele puzzelstukjes een beeld van Huszár's bijdrage aan de moderne kunst. Een logische lijn in zijn artistieke ontwikkeling aanbrenge luke echter nog niet.

Het onderzoek kwam in een stroomversnelling toen in 1981 het archief van Van Doesburg beschikbaar kwam voor onze werkgroep. Huszár's stellingnames in artistieke discussies kregen reliëf van binnenuit. Bijvoorbeeld het punt of abstractie uit zichzelf kon ontstaan of uitsluitend ontleend kon worden aan een natuurlijk uitgangspunt, een discussie die in 1918 speelde. Huszár vond van wel, abstractie was in zijn ogen dus geen afgeleide van figuratie. Hij was er eerder en vooruitstrevender mee dan Van Doesburg. En het debat over het opheffen van figuur en grond, dat wil zeggen het

niet toepassen van enige vorm van voor- en achtergrond of perspectief. Iets waar ook Van der Leck en Mondriaan mee experimenteerden. Huszár maakte in die jaren abstracte werken waarbij voor- en achtergrond verweven raakten. Met Van Doesburg was hij van mening dat schilders en architecten als gelijken aan de universele eenheidsstijl werkten, en dus bij samenwerking in de architectuur op gelijke voet stonden. De schilder-kunstenaars wilden architectuur met abstracte wandvlakken naar believen kunnen 'deconstructiveren', iets waar architecten grote moeite mee hadden. Huszár's glas-in-loodramen bleken niet alleen belangrijk in de periode van De Stijl, maar werden ook decennia later nog door architecten opgenomen in hun architectuur. Zijn experimenten met poppentheater en het door hem bedachte mechanisch beeldende toneel vergaarden roem in heel Europa. Huszár reisde veel en hij hield er een schare vrienden op na uit de internationale avant-garde, waaronder Kurt Schwitters, en László Moholy-Nagy.

DE ONTKNOPING

Maar bij de reconstructie van het oeuvre en het aanbrenge van een chronologische volgorde bleef iets wringen. Op de vloer van mijn studentenkamer lag een puzzel van honderden foto's die ik steeds maar weer herschikte om de volgorde van het werk te vinden, maar het overtuigde niet. In brieven aan vrienden werden composities van 1917 en 1918 genoemd die er niet meer waren. Waar zouden ze zijn? In de familie ging het gerucht dat hij niet zachtzinnig was omgegaan met eigen werk. Maar misschien zwierf een deel van het oeuvre nog ergens rond? Er waren ook andere twijfels. De schilderijen die in musea in het buitenland hingen stonden doorgaans gedateerd op 1918, maar waren in de eigen tijd nooit afgebeeld noch werden ze in bronnen genoemd.

Na een zoektocht in Voorburg en omgeving, waarbij glas-in-lood opdook en een enkel schilderij, deed ik een oproep in de Veluwe Courant. Vanaf de jaren twintig een vast vakantieadres. Misschien zouden daar mensen te vinden zijn die iets van hem hadden? Op tientallen plekken in Hierden en Hulshorst en Harderwijk bleken eigenaren te wonen die me hun schilderijen toonden. Maar bijna zonder uitzondering was dat allemaal recent

werk, en ook als het niet gedateerd was, zag het er doorgaans niet bepaald abstract uit. De verwarring nam toe toen in Harderwijk composities bleken te zijn gemaakt die sprekende gelijkenis vertoonden met bijvoorbeeld een schilderij van Huszár uit 1918 in de collectie van het Museum of Modern Art in New York. Wat moest je daar nou mee aan? En als dit het eigenlijke De Stijl-werk van de jaren vijftig was, waar was dan dat deel van het oeuvre gebleven waarmee hij invloed had op De Stijl, uit de beginjaren van de beweging?

Op een avond ging de telefoon. Een verre stem zei: 'Ik ben Henk de Lorm, familie van "Vil". Ik woon in Zuid-Afrika, ik heb schilderijen gekocht en bovendien kreeg ik de laatste keer dat ik bij hem op het atelier was iets bijzonders, vele tientallen opnames van het eigen werk, door hemzelf opgeplakt op papier. Ik heb het dossier net op zolder gevonden. Misschien iets voor u?' Een paar dagen later bracht de post de uitvoerige fotodocumentatie, gemaakt door Vilmos Huszár en via Henk de Lorm bij mij bezorgd. En toen kon de puzzel worden gelegd.

In de bundel De beginjaren van De Stijl 1917-1922 kreeg Huszár zijn vroege bijdrage aan de moderne kunst terug, die geheel uit het zicht was geraakt. Hoewel het grootste deel van de werken uit de beginjaren alleen op foto's bestond, en in beschrijvingen in brieven, vormde zich nu eindelijk een coherent beeld. Het was ook een logische, gestage ontwikkeling, in dialoog met de overige schilders en architecten van De Stijl. Mijn medestudent in de werkgroep Els Hoek, die in de dezelfde bundel over Mondriaan schreef, en ik kregen een ZWO-beurs voor onderzoek naar de Nederlandse avant-garde en we stapten vervolgens naar het Gemeentemuseum Den Haag met het voorstel om in 1985 de expositie Vilmos Huszár, de grote onbekende van De Stijl te maken. Onze monografie met dezelfde ondertitel zette, gesteund door natuurwetenschappelijk onderzoek naar verfpigmenten, alle dateringen op hun plaats. De oogst was groter, een aantal jaren na die tentoonstelling in Den Haag werd alsnog een van de verloren gewaande composities van 1918, Compositie in grijs, teruggevonden. Het werk is door het Gemeentemuseum Den Haag aangekocht.

DE STIJL REVISITED

'Ik houd er niet van om musea vol te stoppen', schreef Huszár in de beginjaren van De Stijl in een brief aan zijn vriend Chris Beekman. Het verklaart misschien waarom het grootste deel van zijn vroege oeuvre uit de jaren 1917-1918 verdween, maar dat draait niemand meer terug. Maar op de Veluwe kwam hij tot weer andere inzichten. De Stijl stond opnieuw in de belangstelling en hij hernam het werken in de trant van de jaren twintig. En tamelijk dicht bij de trant van werken van Van der Leck. Dus met gebruik van constructieve vlakken, kwadraten, parallelogrammen en strepen, in primaire kleuren, badend in een zee van titaanwit. Soms vormen die vlakken samen een natuurlijke figuur, soms blijft de compositie abstract.

Dat deze nieuwe De Stijl-werken uit de periode 1955-1960 de plek innamen van zijn verdwenen oeuvre uit zijn De Stijl-jaren gebeurde bijvoorbeeld in de collectie Thyssen-Bornemisza in Lugano (nu in Madrid) en het Museum of Modern Art in New York, waar men ze tot de dag van vandaag foutief als 1918 aan de muur hangt.

Maar het neemt niet weg dat Huszár daar in de luwte van het landelijke Harderwijk steun van de omgeving verwierf en een geliefde verschijning werd. En er lekker kon maken wat hij wilde, al was het soms pure camp. En dat de schilderijen net als andere werken die in Hierden zijn ontstaan, broodwerk, door de nieuwe eigenaren beter verzorgd zijn dan hij zelf ooit met zijn oeuvre deed. Mooi om te zien bovendien dat Huszár er, bijna 60 jaar na zijn dood en ook nog eens 35 jaar na die eerste recherche du temps perdu, nog voortleeft. Huszár van De Stijl.

Jongen kijkt naar witte wolk, 1912, tempera op hout, particulier bezit

Verveling... De Belgen in oktober 1917

De Belgische militairen, die in het interneringskamp waren opgesloten, hadden last van verveling en leefden in grote onzekerheid over hun naasten, die in België waren achtergebleven. De gewone Nederlandse burgers hadden geen idee van de wekelijksheid in de interneringskampen. Hiernaast een weergave van een bericht van 18 oktober 1917 uit het blad 'Vrij België' van L. Noë, dat een inzicht geeft in de uitzichtloze situatie van de geïnterneerden. Het is een duidelijk verhaal:

Hetgeen ons, de geïnterneerden, echter het meest pijnigt en ons moreel de geduchtste slagen toebrengt, is die tergende onzekerheid waarin we nu sedert zooveel lange maanden leven.

Onzekerheid omtrent het lot der onzen die ginder achter den moordende draad nog immer gebukt gaan onder het ijzeren juk van den snooden overweldiger. Onzekerheid ook en niet het minst omtrent onze eigen toekomst, zoodat we vaak met angst zelfs het uur der bevrijding tegemoet zien. O, hoevelen zitten daar niet den helen dag op hunnen stroozak, het hoofd diep in de handen gebogen, te denken en te praktizeeren. Onbewust sloppen ze het vergif op dat straks hun geest dooden zal. Ze vermijden alle ontspanningen, verachten de werkschool, zenden boeken en kranten naar de weerlicht.

Hun eenige bezigheid is denken. Den dag der soldij sleepen ze zich als 't ware tot aan den 'zuren koek' in de kantien en drinken of liever zuipen tot hun gulden op is, komen daarna uitwendig verheugd de loods binnen gestrompeld, slapen tot den volgende morgen, om opnieuw te.... denken.

En zoo gaat het dag in dag uit, om de haverklap stomdronken, tot ze op een zekeren morgen opstaan, kermen, lachen, weenen, vloeken en bidden onder mekaar en één uur later naar 't krankzinnigengesticht gevoerd. Het aantal soortgelijke menselijke wrakken, die thans te Arckel bij 's Hertogenbosch verpleegd worden, durf ik waarlijk niet te zeggen. Hoe begrijp ik ten volle de woorden die een eenvoudige medegeïnterneerde onlangs tot me zegde: "Och, bezaten we maar als beesten geen denkvermogen!" Daarom is het van het grootste algemeen belang dat men bij die geïnterneerden het denken voortaan onmogelijk maakt of beter dat men hen in staat stelle hun denkvermogen tot nuttige doeleinden aan te wenden. Daartoe bestaat er maar één radikaal middel, werk te verschaffen!

Indien men het aantal krankzinnigen met het oog op den nakenden winter, in enkele weken tijds niet wenscht te zien verdubbelen, dat men hen bezighoude, eer het te laat is. In de kampen toch verblijven duizenden krachtige mannen, die ontegenzeggelijk het eerst in aanmerking zullen komen voor den wederopbouw van ons verwoest België.

Dat onze regeering die droeve toestanden vlak onder de ogen zie en vooral begrijpe dat hier niet te talmen valt.

Burgemeester Kempers van Harderwijk schrijft, als reactie op dit artikel, het volgende aan de Minister van Oorlog. Hij geeft een aantal suggesties om de verveling tegen te gaan, waarbij vooral voorstel 5 opmerkelijk is:

Zeer ben ik getroffen door het in 'Vrij België' opgenomen schrijven van L. Noë: 'Prikkeldraadschetsen, Drie jaren'. Overgenomen door de N. Rott. Courant van gisteren, neem ik de vrijheid u te wijzen op de navolgende zaken, die wellicht deels dadelijk, deels van de noodige voorbereiding, zouden kunnen ter hand genomen. Om de ernstige gevaren te helpen afwenden, waarop aan het slot van bedoeld schrijven wordt gezinspeeld.

- 1. Alle vervoer tusschen kamp en stad, enz. te doen geschieden met karren, door menschen geduwd of getrokken, in plaats per vrachtauto. Eenige honderden menschen hebben daardoor lichaamsbewegingen, afleiding, frissche lucht, (denkbeeld van den Heer Adriaanse, Directeur der Gemeentelijke Gasfabriek te Harderwijk): er zal zijn autotractie en brandstofbesparing.*
- 2. Alle werkkrachten die daarvoor geschikt zijn, en door den aannemer kunnen worden aangenomen, te werk te stellen aan de bouwwerken van de Harderwijker Bouwmaatschappij (bouw van 25 woningen, met steun van het Koninklijk Nat. Steincommite 1914).*
- 3. Heide en landontginning tusschen Harderwijk en Apeldoorn.*
- 4. Landaanwinning aan de kust van Harderwijk, voor rekening en ten bate der Gemeente.*
- 5. Het graven van een kanaal van Apeldoorn naar Harderwijk in verband met de plannen van drooglegging der Zuiderzee. Er zijn wellicht nog wel andere zaken te bedenken, maar wat het eerst uitvoerbaar is, moet – is de voorstelling van den heer Noë niet overdreven – m.i. het eerst in overweging genomen worden.*

Ik twijfel voorts niet of de Raad mijner Gemeente, die door mij van het vorenstaande mededeling zal worden gedaan, zal zijne medewerking zeker gaarne verleenen, voor zooveel die noodig mocht wezen en gevraagd zal worden.

DE BURGEMEESTER.

In de raadsvergadering die volgt op dit bericht van burgemeester Kempers aan de Minister van Oorlog komt ook het bericht zelf aan de orde. Hiernaast een deel van het notulen van die Raadsvergadering:

De voorzitter vertrouwt dat de Raad hiermede wel accoord zal gaan. Dhr. Van Menk gelooft dat het schrijven van Noë overdreven is en voorkomt uit een ziekelijk brein van een Belg. De Belgen die langs 's Heeren wegen loopen zien er goed uit. Spreker vreest dat de Burgemeester zich hier begeeft op een terrein dat de zijne niet is. Hoe goed en humaan ook bedoeld, gelooft spreker dat deze zaak bij den Generaal behoort. Spreker zou niet gaarne zien dat de Burgemeester bericht kreeg van den Minister dat het zijn zaken niet zijn. De voorzitter hoopt dat dhr. Van Menk de opmerking heeft gemaakt in het belang der Gemeente.

Van alles wat ver-EEUW-igd (73)

De winter is gelukkig nog ver weg, maar een **algemene schaarste** gaat zich in de zomer van 1917 toch wel zeer laten merken. Meerdere voorschriften van hogerhand volgen elkaar op, met als belangrijkste motto: besparing. Door nood in de licht- en brandstofvoorziening is bezuiniging dringend aanbevolen. Om gas te besparen is het kantoor van de krant voortaan om 18.00 uur gesloten. En een vergadering van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen eindigt noodgedwongen al om 9 uur, omdat het gas uit moet. Het goederenvervoer per spoor wordt voortaan op woensdag stopgezet in verband met de kolenschaarste. Ook de personenwagens in de trein zullen niet meer verwarmd zijn, met uitzondering van de tweede wagon waar de conducteur en de pakmeester zich bevinden. Meerdere bedrijven moeten in verband met schaarste hun productie stil leggen. Sommigen menen dat bij deze maatregelen wel eens sprake is van willekeur.

Aardappels mogen niet meer vervoerd worden en de rijstrantsoenen worden verlaagd. Overigens is er landelijk wel accijnsvrije suiker te

verkrijgen voor bijenvolken, zo is te lezen. Voor veel artikelen gelden **maximumprijzen**, o.a. voor bessensap en spek. Volgens winkelier P. Raaijen is er geen sprake

van "groentenood"; er zijn nog veel soorten gedroogd te koop, waarbij 1 ons gedroogde gelijk zou zijn aan 1 kg verse groenten. Vijf schoenmakers, te weten G. Foppen, J. Huijer, K. Pot, L.J. Schuring en J. van de Sluis laten weten, dat er niet langer dan één maand **krediet** wordt verleend. Er zijn tips in omloop, o.a. om schoorsteenbrand te voorkomen: Het is raadzaam om, in plaats van hout en turf, kolen te stoken en daarbij aardappelschillen op het vuur te leggen.

Ondanks alle bezuinigingen besluit de regering de **zomertijd** niet te verlengen. Koningin Wilhelmina is jarig en ze viert die dag, voor de vierde keer in mobilisatietijd, zonder feestvertoon en ook de voorgenomen taptoe van het garnizoen in de stad gaat niet door. De gewone zitting van

de Staten Generaal wordt op 18 september op verzoek van de Koningin verricht door premier Cort van der Linden.

De ruimte om militairen te huisvesten is nog niet voldoende, want er zijn **plannen voor een derde kazerne**. De regering heeft "opmetingen" laten verricht ten oosten van de Zuiderzeestraatweg en ten zuiden van de Grintweg naar Leuvenum. Ook is er sprake van de bouw van een **derde Belgisch dorp**; wel is er onenigheid of het een Rooskatholiek dan wel Protestants dorp zal worden.

De **plaatselijke politiek** houdt de bevolking ook bezig. De Molenweg in Hierden krijgt eindelijk de gevraagde verharding. Er zijn **verkiezingen voor de gemeenteraad**, met meerdere kandida-

ten. Kiesverenigingen geven hun adviezen en dat geldt ook voor andere verenigingen of kerkgenootschappen. De

heren Arendsen, Brons en Stute worden direct gekozen, terwijl er een herstemming moet volgen tussen de heren Von Münching en Stofberg. Op Nederlands Hervormde kiezers wordt een beroep gedaan hier voor Stofberg te kiezen. Al eerder is in een ingezonden brief een samenspraak gepubliceerd van een zekere Klaas en Peter over de verkiezing van David von Münching.

De politiek moet besluiten nemen over **bouwprojecten**. Op het **Doelenterrein** (Achter de Muur) zullen woningen verrijzen met een huurwaarde van circa f 2,50 per week. De gunning bij de aanbesteding van de bouw van 25 woningen aan de Stationsweg wordt aangehouden, in verband met de sterk schommelende prijzen; er is boven de begroting ingeschreven. Overigens blijkt dat het merendeel van de inschrijvers "van buiten" komt; alleen de loodgieters en schilders komen gedeeltelijk uit de omgeving. Het Nationaal Steuncomité had voor de bouw een bijdrage van f 31.500,- toegezegd. Dit bedrag

wordt nu met f 3000,- verhoogd. En als voor de definitieve gunning het bestek nog wordt aangepast, wordt er een bouwer gevonden die bereid is de woningen voor f 140.000,- te bouwen, f 12.480,- minder dan de oorspronkelijke laagste inschrijving. De huurprijs wordt gemiddeld f 6,50 tot f 6,75 per week.

Begin juli opent de heer E. Bakker zijn **café Wilhelmina** en de heer J.Th. Stempels maakt reclame voor zijn **koffiehuus annex stalhouderij** bij het station. De **molen** van Van de Born aan

de haven krijgt een andere eigenaar in de persoon van J. Gardenbroek. Het **huis De Weiburg** is te koop aangeboden. De heren D. Visch en T.

van Maanen worden de nieuwe eigenaren van deze "buitenplaats". (Later was hier jarenlang de kwekerij van de fam. Schuit te vinden. Ongeveer 20 jaar geleden werd er voor het pand een sloopvergunning aangevraagd, maar gelukkig is het van de slopershamer gered. Nu is er het makelaarskantoor Stijkel gevestigd).

Liefhebbers van sportieve genoegens komen volop aan hun trekken door **sportwedstrijden**, waarbij de wielersport de boventoon voert, z.g. velo-koersen. Want vanaf augustus mag Harderwijk zich erop beroemen de **grootste wielersportbaan van Nederland** te bezitten. Het is een ovaal-ronde baan van 400 m op het sportterrein in het **interneringenkamp**. Verder is er in de stad een **atletiekvereniging** opgericht, die 26 augustus een sportdemonstratie verzorgt op het exercitieterrein Kranenburg.

In hotel Baars is een **roggeverkoop** voor diverse personen. In de Luttekepoortstraat nr. C 141 bij A. Hoeve wordt een afslag van **rundvlees** gehouden. L. Bronsveld Pzn kan o.a. nog **parelsago** en **zangzaad** voor kanaries leveren. De Grootte Bazaar van wed. H. Karssen adverteert met **reistassen**, si-

garenkokers en een "grootte sorteering gekleede en ongekleede poppen".

Het **mannenkoor De Lofstem**, een onderdeel van de Christelijke Jongelingsvereniging Daniël, wordt omgezet in een gemengd koor De Lofstem, terwijl er ook een gedeelte verdergaat onder de naam Sursum Corda. Naast leden van het mannenkoor waren hiervoor zo'n 30 "jongedochters" uitgenodigd in gebouw Obadja.

Maandagochtend 17 september arriveert de **aartsbisschop van Utrecht** met zijn secretaris in de stad om in de Catharinakerk aan 130 **Belgische kinderen** het **Heilig Vormsel** toe te dienen. Met de trein van 12.30 uur vertrekt het gezelschap weer naar Utrecht.

Op meerdere adressen wordt **personeel gezocht**, zoals bij Fesevur, Huberts en Köster Henke, waar een dienstbode geplaatst kan worden. Op Sanatorium Sonnevancan wordt een hulp in de huishouding gevraagd. Bij L.C. Pfrommer wordt een huisnaaister gezocht, terwijl op een ander adres plaats is voor een flink meisje van 14-16 jaar, om te wandelen en te spelen met twee kinderen van 4 en 5 jaar. Mevrouw Van Rees aan de Stationsweg zoekt een beschaafde juffrouw bij drie kleine kinderen.

De **politie** heeft het druk met heel uiteenlopende **overtredingen**. Bij de koffiehuishouder T. Bruinink is ingebroken, maar er zijn geen sporen van braak. Een slager in de Bruggestraat heeft spek boven de vastgestelde maximumprijs verkocht; het restant wordt in beslag genomen. Een vergunninghouder, die op een zondagavond aan 30 militairen "sterken drank" heeft verkocht krijgt een proces-verbaal. Ook is er straf voor een Belgische vrouw die een kind van 10 jaar garnalen heeft laten pellen. De landbouwer Dooijeweerd heeft "hulp" gehad bij het rooien van zijn aardappels op "De Vroege Morgen", maar het is helaas niet bekend van wie.

— Door de heeren D. Visch en T. van Maanen is aangekocht de buitenplaats „Weiburg” alhier bij onderhandschen koop van den eigenaar Kuiper van Gramsbergen.

* * * Ondergeteekenden betuigen hun hartelijken dank voor het bewijs van vertrouwen hun geschonken door hunne herbenoeming tot leden van den Gemeenteraad en voor de bij die gelegenheid ondervonden belangstelling.
H. ARENDSSEN A.zn.
J. BRONS.
A. H. J. STUTE.
Harderwijk, Juli 1917.

Maximum-prijs Bessensap.
Voor Bessensap met extract-gehalte van 8 pct. of meer is de maximum-prijs vastgesteld per flesch op f 0.45, idem halve flesch f 0.23.
Voor de flesch f 0.08, die bij terugbezorging moet worden terugbetaald.

Huisnaaister
gevraagd bij L. C. PFROMMER
in de Vleeschhouwerij.

Roggeverkoop Harderwijk.
Notaris NEEB zal op Zaterdag 21 Juli, des voorm. 11 uur, in het verkooplokaal „BAARS” te Harderwijk,
publiek verkoopen:
Voor erven wed. EIBERT REIJERS.
Een perc. rogge op het Sijpeltkampje bij de Vossekamp. 2 perc. op de Brede. Aanw. Reint Reijers.
Voor wed. AART LOKHORST.
Een perc. rogge op de Grootte Varen. Aanw. W. Lokhorst.
Voor wed. JAN VAN 'T GOOR.
5 perc. rogge bij haar huis. Aanw. Steven van 't Goor.

Verdriet is er bij de **familie Van Stralen** als hun 6-jarige zoon Klaas Albertus na een ongeval overlijdt. De **Burgerlijke Stand** vermeldt o.a. de geboorte van een zoon Eitel Frederik op 5 juni bij (de vooral later bekende) Eibert den Herder en zijn echtgenote Gerritje Wilhelmina van Ommeren. Een dag later wordt Aleida geboren, dochter van Johannes Hieter en Annetje Berendina Vrijhof. Theodora Gerards ziet het levenslicht op 28 juli, als dochter van Evert Gerards en Alijda uit de Bosch. Tot slot een jubileumbericht: zuster Bennink Janssonius wordt niet vergeten als zij op 1 september 12½ jaar in dienst is bij het **Groene Kruis**; zij bedankt voor de ondervonden belangstelling.

Tengevolge van een noodlottig ongeval werd tot onze diepe droefheid na een smartelijk lijdend heden van ons weggenomen ons geliefd zoontje
KLAAS ALBERTUS
 in den leeftijd van zes jaren.
 De familie VAN STRALEN.
 Harderwijk, 20 Juli 1917.

*** Voor de vele bewijzen van belangstelling, 1 September ontvangen betuig ik hiermede mijn hartelijken dank.
 Zuster BENNINK JANSOONIUS.

tekst Karel Chr. Uttien

Visserijberichten 1895 (24)

12-1-1895

Uitnodiging aan gemeenteraad van het bestuur der **Zuiderzeevereniging** om ondersteuning van het voornemen om enige lezingen te houden en een populair geschrift uit te geven ter inwinning van de publieke opinie over de drooglegging. Na toelichting van de voorzitter wordt de machtiging zonder hoofdelijke stemming verleend.

16-2-1895

De eerste lezing vond plaats op 8-2-1895 met als spreker de heer A.A. Beekman, oud-genie-officier en directeur van de Hogere Burgerschool te Schiedam, over het door de Zuiderzeevereniging ontworpen en door de Staatscommissie goedgekeurde plan tot gedeeltelijke **afsluiting en drooglegging van de Zuiderzee**. Ten aanzien van de werkgelegenheid is in die lezing gesproken over Harderwijker en Elburger Noordzeevissers. Verder is gesteld, dat de vissers op onbekrompen wijze moeten worden tegemoet gekomen.

9-2-1895

Woensdagmiddag is van de werf van W.B. Kuijkhoven met goed gevolg te water gelaten de visserschuit **HK 15** voor rekening van G.J. Brands. Dit is de eerste nieuwe schuit, die door hem is gebouwd. Moge er nog menige volgen.

Dankzij deze sponsors is het mogelijk een mooi blad uit te geven:

Word voor minimaal € 50,00 sponsor van ons Vittepraetje. Wij vermelden u op de website (met link) en in ons blad. Mailen kan ook: info@herderewich.nl

Ja ik steun de uitgave van het Vittepraetje

naam

telefoon e-mail

en ik maak mijn bijdrage à € binnenkort over op rekeningnummer IBAN: NL93 INGB 0003 0361 92 t.n.v. Herderewich

datum handtekening

Zelfportret Vilmos Huszár, 1960, olieverf op doek, particulier bezit

Oudheidkundige Vereniging
Herderewich